

T Ü K Ö R

ADY, JUHÁSZ ÉS A „TÜZ“

I.

Budapest, 1905.

Kedves Barátom!

én önt már régen ismerem. Sokkal kevesebben vagyunk! — hiszem — mintsem akarattal is észre ne vehetnék egymást. A lelkét meg tudom érezni. Vívódásairól akár térképet rajzolhatnék, ha tudnék rajzolni. Vagy kétségbeeshetnék kettőnk s néhányunk helyett. A versei? Olvastam öntől már elszakadtabb, egészebb verseket. Meg tudom értetni magam? Ott fenn a nagy intellektus bércén vágja magát a földre bátran. Ne rösteljen csecsemő lenni. Rúgjon, ordítson, reszkessen, kísérteteket lásson, gügyögjön, bocsássa, ejtse vissza magát a mi gyermekkorunkba, amely olyan ideges, beteg volt, mint a felnőttiségünk, de szentebb és feltétlenebb. Ebből lesz aztán a vers. Oh, nekem is ritkán sikerül, úgy, mint önnek. Pedig vívódó, nagy-nagy intellektussal porban fetregő gyermeklelkiállapotba hulló talentum: ez az igazi lírikus. Köszönöm a verseket. Felhasználom. E pár sort ne vegye kritikának. Ez az én kéznyujtásom az ön kinyujtott jobbja felé. Szeretettel üdvözl!

Ady Endre.

II.

Budapest, 1905.

Kedves Barátom!

sajnálom, hogy el kell magát nagyon szomorítanom. Én a Vészi pressziója és rábeszélése által jutottam volt a Pallashoz. És kaptam kegyelemből 125 forintot. Igaz, hogy a Pallas reménye ellenére bevette a költségeit. De még egyszer mégse próbálkoznék verskiadással, magunkfajtájúaknak könyvével. Végtelenül undok, nem is sejtett valóságok rejtőznek itt az irodalmi sötét kamrákban. Nekem is volna két kötet versem is eladni való. Még csak halvány reményem sincs egyelőre két krajcárra sem. A mi korunk közül Farkas Imrén kívül ma még teremtett lélek az országban versíró pénzt nem szerezhet könyvével. Én és Kabos is, szeretettel állnánk az ön rendelkezésére. Hiába is próbálnánk akármit. Talán valami más módot gondoljon ki, hogy segíthessünk önön. Bocsásson meg, hogy tőlem kell megtudnia, milyen senkik vagyunk ebben az országban. És írjon, ha jónak látja. Szeretettel üdvözl!

Ady Endre.

III.

Ermindszent, 1908. II/29.

Kedves Gyulám!

remélem, hogy hírhedt, de érthető érzékenységed nem szenvedett az én lármázásomtól. Ha nagyon szerencsétlen vagyok, szeretek küzdelmet szerzően kötődni azokkal, akik még érdekelnek. Közöld ezt Dutkával is és hidd el, hogy szeret

Adyd.

IV.

Páris, 1909 április.

Édes Gyulám!

köszönöm a versedet. Félek, hogy funerátorom leszel mihamar. Nagy baj van. Szeretnék még látni. Talán sikerül!

Adyd.

(Tűz, 1919 január 30. II. évf. 4. sz. 4. l.)

*
*
*

Szegeden a forradalom éveiben volt egy társadalmi és művészeti hetilap, a Tűz, amelyet szerkesztői és cikkírói a bekövetkezett fehér terror alatt, ahol csak lehetett, megsemmisítettek. Azóta sokszor foglalkoztatott az eltűnt hetilap, kutattam utána magánosoknál, a Somogyi-könyvtárban, míg végre 44 tavaszán a szegedi múzeum egyik íróasztalfiókjából előbukkant. Akkor csak egy-két cikk címét jegyeztem föl abban a reményben, hogy lesz még idő, amikor feldolgozhatom a hetilap anyagát. Azonban a háborús hónapok, a könyvtár anyagának a bombázások elől való mentése következtében úgy elkeveredett, hogy a felszabadulás után sem találtam rá. Nemrégén aztán újra előbukkant egykori társszerkesztőjénél.

Úgy gondolom, nem érdektelen e hetilapról részletesen megemlékezni annál is inkább, mert ma tanúbizonyságként szól az akkori szegedi írók, de különösen Juhász Gyula magatartásáról.

A Tűz első száma 1918 december 14-én jelent meg, Bibó Lajos szerkesztésében és beköszöntőjével. Főmunkatársa Juhász Gyula volt.

A Tűz már címével is ki akarja fejezni Henri Barbusse hasonló című regényének eszmei törekvését. Elég volt az embertelenségből, most jöjjön az emberiség és a Tűz nyomán a Világosság. A szerkesztők és a többi munkatársak, Zsirkay János, Szalay aános, tudatos, képzett marxistáknak mutatkoznak cikkükben, melyek a Tűz határozott irányvonalát mutatják. „Keleten fölkelt a nap, új csillaga támadt az emberiségnek: Lenin! És az ő országa eljött, itt van, végig fog érni a világon.“ — írja Szalay János. (I. évf. 2. sz. 6. l.) Azonban a folyóirat szelleme mindinkább jobbra tolódott, irányítását a jobboldali szociáldemokraták vették kezükbe. Szeged francia megszállása idején megtagadva a proletáriátust, a szerkesztők végzetesen jobbra fordulnak és a munkásosztály árulóivá válnak.

A Tűz irodalomtörténeti érdekessége Juhász Gyula tíz kisebb cikke és egy verse és az Ady halálával kiadott Ady-levelek. Ezek a cikkek Juhász Gyulának ama eltűnt arcára mutatnak rá, melyet

magá a Tűz rajzolt még olyan hüen: „Ez előtt 3 évvel még nem mert önállóan egy nyakkendővételbe sem beiebocsátkozni, ma már nyilvánvárosan szónokol, tanít és gyönyörködtet; tegnap még félve rezzent össze a legtiszteleteljesebb köszönésre, ma már a szemébe mer nézni még a legjobb barátjainak is; az éjjel még csak robotolt, lelkesedett és sírt és im reggelre egy város, egy ország figyeli, szereti és rajong érte. — Szelíd és böles, fáradhatatlan az akarásban, pihenni nem tudó a munkában, csodálatos és egyszerű az igazság és szépség keresésében.

Azt hiszi, politikus, társadalomtudós, bölcész, pedig csak költő.“

Ugyancsak a Tűzből tudjuk meg, hogy Juhász Gyula a Tűz második irodalmi estjén a városháza közgyűlési termében 1919 jan. 1-én „Petőfi és a kommunizmus“ címmel tartott előadást.

*
*
*

Juhász Gyula Ady Endrere, mint a „mesterre“ nézett fel mindig, de schasem lett tanítványa, és Ady Endre, azt hiszem, ezért béc-sülte meg. A „körösmenti Párisban“, — Nagyváradom — ismerkedett meg Ady Endrével, aki éppen Párisból érkezett meg. A Bodega előtt találkoztak, ahol Ady „legszebb verseit írta“. A Holnap első könyve jelent meg akkor éppen, a modern magyar líra forradalmi antológiája, amely Adyt népszerűvé tette, Babitsot felfedezte. „Heten állottunk össze, mind a heten vidéki költők, mert hiszen Budapestnek Páris is vidék volt. Az egyik Fogarason tartózkodott, a másik Váradon, a harmadik a Főigazgatóságnál ugyanott napidíjas volt, a negyedik riportér, az ötödik is riportér, a hatodik nem is tudtuk, hol van, a hetedik fiatal nő, aki a magyar világból éppen Amerikába készülődött. Pénzünk semmi. Rákosi Jenő bolondoknak nyilvánított mindnyájunkat, a vádoltak padjára is kerültünk, mert Oscar Wilde egy darabját a világon először mertük bemutatni és bekonferálni Váradon“ — írja Juhász Gyula emlékezésében. (Tűz. I. évf. 3. sz. 7. l.) A Holnap, illetve egy új irányú irodalmi-társaság megalakításának gondolata Szegeden vetődött fel legelőször, amikor Juhász Gyula Babits Mihállyal a Zerge-utcai vadszőlős-házban hajnalokig elvitázott. Különb-en is a Holnap-társaság 7 tagja közül 4 szegédi volt: Babits Mihály, Balázs Béla, Juhász Gyula és Miklós Jutka, 3 váradi: Dutka Akos, Ady Endre és Emőd Tamás. Igaz, Ady ekkor már Budapesten van, de a meghívásra leutazik 1908 április havában. A társaságot megalakítják, amely aztán igaztalan támadásnak lett célpontja. Juhász Gyula, illetve a hollaposok és Ady Endre között egy szerencsétlen és rosszul sugalmazott cikk miatt, mely az Új Időkben Ady tollából jelent meg a „Duk-duk-affaire“ címmel, a barátság megromlik, azonban Juhász Gyula könnyen felejt. 1909-ben megint leveleznek, és a beteg, hálásejtelmekben gazdag Ady rövid, de szívenütő levelet ír barátjának. Aztán még tíz év és Juhász Gyula csakugyan „funerátora“ lett a mesternek.

A Tűz, amikor Ady Endre meghalt, mozgalmat indít: „szobrot Ady Endrének“. Most volt január 19-én a nagy költő halálának 30 éves évfordulója és Szegeden, az ország második városában még ma sinesen Adynak szobra.

A Tiszatáj a Tűz hajdani, abbamaradt tervét újra felveti, a Tűz 30 évvel ezelőtt írt sorait idézi: „A minden magyarok volt legnagyobbikának, az igazi forradalom apostolának, a szerelem csodálatos hősenek, a lángésznek, a költőnek, a lírikusnak, az egyetlennek maradandó emlékéhez akarjuk letenni az első követ, amikor gyűjtést indítunk és felszólítjuk ennek a városnak minden melegen érző és felkes fiát: adakozzék és küldje be filléreit a felállítandó Ady-szoboralap javára.”

Hisszük, hogy Szeged megérti a mult egy igaz szavát és igyekszik jóvátenni azt, amiről mások olyan igazságtalanul „megfeledeztek”.

Egy hajdani „álom” megvalósítása lenne a legméltóbb és legszébb megemlékezés Szeged részéről a költő halálának 30. évfordulóján.

MADÁCSY LASZLÓ

ESOPUS ÉS NYÁRSFORGATÓ JAKAB

Az elmúlt évek két, kétségtelenül legszebb könyvének megjelenése azt hisszük, osztatlan halára kötelezi olvasóközönségünket, különösen azt a réteget, amely a szép könyvek barátja. Halára mindenekelőtt Keleti Arthur, a kiváló költő és halára az európai viszonylatban is elsőrangú, a régi „szépmíves” nyomdák hű folytatója, a békéscsabai Tevan-nyomda iránt. A két könyv közül Heltai Gáspár száz fabulája már második, ú. n. „olesó” kiadását érte meg.

Heltai Gáspár a világirodalom közszájon forgó meséihez mindenestre le nem becsülhető módon olyan „értelmezéseket” fűzött, amelyek századokon át a magyar nép közkincsévé váltak. Gondoljunk csak az „igazmondókról és a hízelkedőkről” szóló példázatra. E fabula értelmezéséből kiviláglik, hogy a királyok udvarában minden korban csak a hazugságot kedvelték s a hízelgőket fogadták csak szívesen a fejedelmek. Azokat pedig, akik meg merték mondani az igazat, gyűlölték és „nem nézhetek jó szemmel reájok”. Vagyis: a hazugság barátot, az igazság ellenséget szerez. A királyoknál ez — már az akkori közhit szerint is — ugyancsak így volt. Ugyanennyire tanulságos a juhról-varjúról szóló mese, mely a hatalmasok felfuvalkodottságára figyelmeztet bennünket. Ezek számára a szegény ember soha nem számít embernek. Sőt csak egyre nyúzzák, nyaggatják a szegény nyomorultakat.

E példázatokban a reformáció bizonyos, kezdetleges szociális eszméitől átítatott Heltai szól hozzánk s ez a saját korát figyelembe véve, igen dicséretes maradt népünk szemében. Ami pedig az Esopus nyelvezetét illeti, nyugodtan állíthatjuk, hogy nem lett megghamisítva: a jeles Keleti Arthurnak sikerült újjáköltöni úgy, hogy a közel négyszázéves, s az idők folyamán ráülepedett nyelvi homályt és értelmetlenséget eltüntetve a mai olvasó számára is élvezhetővé tette az eredeti szöveg hű értelmezésének érintetlenül hagyásával. Ez önmagában nagyértékű költői teljesítmény. A kötet harminc-